

2. Маршавін Ю. М. Ринок праці та функціонування державної служби зайнятості: Навч.-методич. посіб. — К.: Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості, 1998. — 169 с.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2007

УДК 331.101.262

А.В.Михайлюк,
Кіровоградський національний технічний університет

ПІДГОТОВКА КАДРІВ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ, НАПРЯМИ РОЗВ'ЯЗАННЯ

АНОТАЦІЯ. Висвітлено особливості підготовки кадрів у системі професійно-технічної освіти України, окреслено основні проблеми даної галузі, запропоновано шляхи їх розв'язання. Зосереджено увагу на невідповідності професійно-технічної освіти України вимогам прискореного розвитку економіки, модернізації освіти, сучасних тенденцій людського розвитку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Кадри, якість, професійно-технічна освіта, соціальне партнерство, професійна орієнтація.

Проблема раціонального використання людських ресурсів є ни-ні однією з найбільш важливих та гостро актуальних в Україні. Система державної освіти як по суті довготривале інвестування у людський капітал є середовищем формування інтелектуального, науково-творчого та інноваційного потенціалу суспільства. Саме тут відбувається примноження знань, забезпечується загальна і професійна підготовка висококваліфікованих кадрів, перетворення інтелектуального потенціалу суспільства на інтелектуальний капітал. Тож, освіта має відповідати не лише вимогам сьогодення, а й працювати на тривалу перспективу, особливо в нашій країні, майбутня могутність і конкурентоспроможність якої можлива лише за використання моделі прискореного економічного розвитку.

Методологічні, методичні та прикладні питання регулювання розвитку інтелектуального потенціалу суспільства привертали увагу дослідників у різні часи. Особливо вагомих результатів у їх розробці досягли такі вітчизняні вчені, як С.І.Бандур, М.І. Долінський, С.І.Дорогунцов та ін. [1]. Питання теорії та практики фор-

мування людського капіталу суспільства, зокрема ролі в цьому вищої освіти, ґрунтовно висвітлили у своїх працях В.І. Куценко, М.І. Карлін, О. А. Грішнова та інші вчені [1, 2, 3].

Водночас, проблеми якісної підготовки кадрів у системі професійно-технічної освіти України все ще залишаються неподоланими, гостро відчувається невідповідність підготовки робітничих кадрів потребам національної економіки. Процес реформування української освіти за всієї його тривалості і багатогранності не має системного характеру. Відсутність тісних зв'язків між ланками освіти — шкільною освітою, професійно-технічною та вищою — у процесі сучасної перебудови лише загострюється. Професійно-технічна освіта, що тісно пов'язана із системою шкільної освіти, яка триває 12 років і апіорі повинна мати більш якісний, ґрунтовний та профільний характер, не готова до такої зміни.

Цілями нашого дослідження є аналіз сучасних тенденцій і проблем, які існують у сфері підготовки робітничих кадрів в Україні, та окреслення деяких напрямів їх розв'язання.

Система професійно-технічної освіти України на даний час об'єднує 1023 навчальні заклади (табл. 1). Тут здійснюється підготовка кваліфікованих робітників за 522 робітничими професіями. Потрібно відзначити, що така кількість професій не відповідає світовим тенденціям уніфікації професійної підготовки. Крім того, молоді (вік 80% учнів професійно-технічних навчальних закладів (ПТНЗ) становить 16—19 років) важко зорієнтуватися у своїх професійних уподобаннях та можливостях, наслідком чого є трудова інертність робітників в умовах зростання динаміки ринку праці.

Таблиця 1

ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ в 2000—2005 рр.*

Роки	Випуск кваліфікованих робітників ПТНЗ	Чисельність учнів, слухачів (на кінець року)	Кількість ПТНЗ (на кінець року)	Фінансування професійно-технічної освіти		
				Загальна видатки зведеного бюджету (млн грн)	Питома вага видатків бюджету на галузь «Освіта»	% до ВВП
2000	266757	524629	970	429,1	6,1	0,3
2001	278848	512308	965	582	6,1	0,3

2002	282388	501880	962	733,1	6	0,3
2003	275647	493098	953	891,7	6	0,3
2004	283440	507270	1011	1137,2	6,2	0,3
2005	286635	496555	1023	1748,8	6,5	0,4

**Джерело даних:* Статистичний бюлетень: Продовження навчання та здобуття професії. / Державний комітет статистики України. — К.: ІВЦ Держкомстату України, 2006. — 22 с.

Так, станом на 1.01.2007р. кількість зареєстрованих у службі зайнятості вакансій становила 170,5 тис., з них для робітників сфери обслуговування та торгівлі, кваліфікованих робітників сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства, кваліфікованих робітників з інструментом, операторів та складальників устаткування і машин — 100,5 тис. вакансій [7].

Нездатність системи української професійно-технічної освіти швидко реагувати на зміни попиту та пропозиції на ринку праці спричиняє підготовку робітників, що не користуються попитом на ринку праці. Нині спостерігається дефіцит кваліфікованих робітників з інструментом, операторів і складальників устаткування та машин. У середньому навантаження на одне вільне робоче місце в цій сфері становить 2 і 4 особи, відповідно, а в окремих регіонах цей показник нижчий 1 (Дніпропетровська та Донецька області) [6]. Водночас ПТНЗ готують значну кількість, робітників для сільського та лісового господарства, риборозведення та рибальства, робітників сфери обслуговування та торгівлі, де навантаження на одне вільне робоче місце становить 18 та 10 осіб. За умови подальшого розвитку економіки дана диспропорція збережеться. Це явище спричинює недостатньою координацією зусиль системи професійно-технічної освіти та Державної служби зайнятості. Слід відзначити, що протягом тривалого періоду у формуванні державного замовлення на підготовку кадрів практично не брали участь роботодавці, не були задіяні міністерства і відомства. Така ситуація, на жаль, збереглася і донині.

Часто в причині низької якості професійно-технічної освіти вбачають переважно недостатнє фінансування. Справді, аналіз бюджетних витрат на професійно-технічну освіту свідчить про стабільно низьку їх питому вагу (рис. 1).

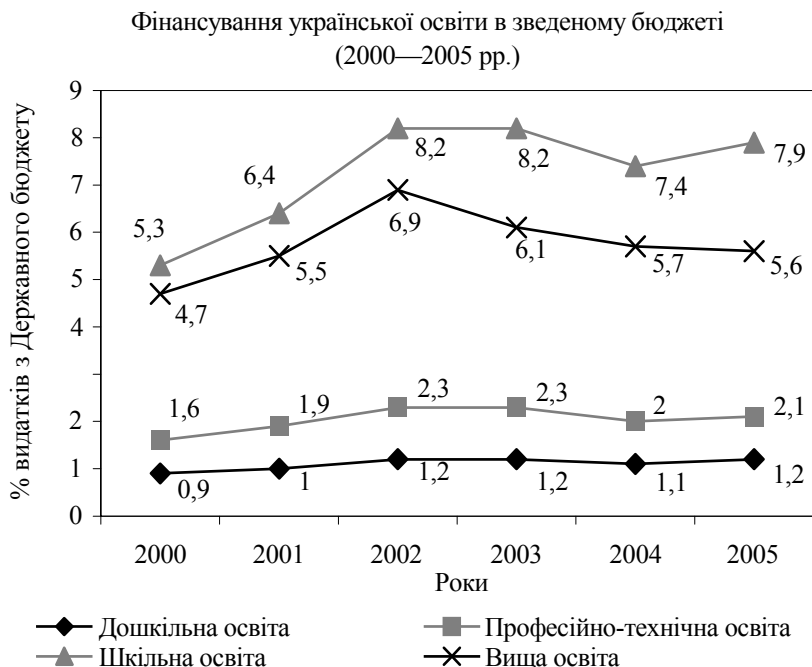

Рис. 1. Динаміка фінансування сфери освіти України в 2000—2005 рр.

Водночас, на наш погляд, крім недостатнього рівня фінансування, на якість підготовки робітничих кадрів негативно впливають також застаріла навчально-матеріальна база, нестача коштів на її наповнення й оновлення, відсутність повноцінної навчальної практики на підприємствах і фірмах, недостатність методичного забезпечення навчального процесу та сучасних технологій викладання.

Зарубіжний досвід переконливо свідчить, що значною мірою позитивно вплинути на якість підготовки робітничих кадрів можливо через систему соціального партнерства [8]. На жаль, у нашій країні поки що роботодавці і навчальні заклади не стали повноцінними соціальними партнерами. Разом з тим, на наш погляд, удосконалення підходів до організації професійного навчання з позицій соціального партнерства сприятиме підвищенню ефективності професійно-технічної освіти. Крім того, проведення професійного навчання громадян під конкретне замовлення роботодав-

ців забезпечуватиме практично стовідсоткове працевлаштування випускників.

Спільними зусиллями роботодавців і навчальних закладів можливе розв'язання проблеми оновлення матеріально-технічної бази, організація виробничої бази для проходження навчальної практики. Крім того, підвищення якості підготовки кадрів неможливе без урахування максимального задоволення відповідних вимог роботодавців.

На наш погляд, істотним позитивним чинником впливу на розв'язання окреслених проблем має стати система професійної орієнтації. На жаль, нині професійна орієнтація не має суттєвого впливу на процеси, що відбуваються на ринку праці України. Водночас, цілеспрямована профорієнтаційна робота закладів освіти, державної служби зайнятості та роботодавців, на нашу думку, сприятиме правильному вибору професії і як результат — наближенню до збалансованості попиту та пропозиції робочої сили на ринку праці.

Необхідно також відзначити, що відсутність науково обґрунтованої політики доходів в Україні, без перебільшення, паралізує платоспроможний попит як чинник пожвавлення виробництва, зростання заощаджень населення як джерела інвестиційних витрат. Політика забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної економіки протягом багатьох років переважно за рахунок дешевої робочої сили, звичка використовувати науково-технічний і творчий потенціал освіти на «голому ентузіазмі», у свою чергу, руйнують науково-технічний прогрес, перешкоджають активізації науково-інноваційної діяльності в регіонах і в країні у цілому.

Тож, для створення надійної системи якісної професійної освіти в умовах побудови соціально орієнтованої економіки, на наш погляд, *по-перше*, має запрацювати система професійної орієнтації, що сприятиме ефективному формуванню трудового потенціалу країни, *по-друге*, забезпечення відповідності змісту навчання сучасним вимогам великою мірою можливе завдяки розвитку системи соціального партнерства, *по-третє*, необхідно створити ефективну систему стимулювання педагогічної праці, заохочення викладачів до створення сучасного методичного забезпечення навчального процесу, впровадження нових інноваційних технологій навчання, *по-четверте*, підвищення якості професійного навчання має супроводжуватися вирішенням питання забезпечення гідних умов праці і заробітної плати.

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що піднесення якості підготовки робітничих кадрів можливе лише за умови подолання

низки гостро актуальних проблем, які є на сьогодні у системі професійно-технічної освіти України. Це, зокрема, великий розрив між освітою і виробництвом, занепад науково-технічної творчості у системі професійної освіти, низька інноваційна культура викладачів. Пошуки напрямів реалізації цих завдань мають стати орієнтирами для *подальших досліджень* питань удосконалення підготовки кадрів у системі професійно-технічної освіти України.

Література

1. Проблеми зайнятості та розвитку ринку праці в гуманітарній сфері України / С.І. Дорогунцов, Б.М. Данилишин, В.І. Куценко, Е.М.Лібанова, С.І. Бандур // Гуманітарна сфера України: проблеми і шляхи формування. — К.: РВПС України НАН України, 2000. — 64 с.
2. Карлін М.І. Проблеми і напрямки удосконалення оплати праці у ВНЗ державної форми власності // Вісник Технологічного університету Поділля. — 2001. — №2. — Ч. 2. — С. 23—24.
3. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. — К.: Знання, 2001. — 254 с.
4. Статистичний бюлетень: Продовження навчання та здобуття професії / Державний комітет статистики України. — К.: ІВЦ Держкомстату України. — 2006. — 22 с.
5. Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. — К.: К.І.С., 2003. — 296 с.
6. Статистичний щорічник України за 2005 рік. — К.: Консультант, 2006. — 576 с.
7. Матеріали офіційного сайту Державної служби зайнятості. — www.dcz.gov.ua.
8. Нейматов Я.М. Образование в XXI веке: тенденции и прогнозы. — М.: Алгоритм, 2002. — 480 с.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2007

УДК 331.101

Н. Д. Мінчак,
Дрогобицький державний педагогічний університет
ім. І.Франка